

ШАТАЛОВИЧ І.В.,

*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;*

ШАТАЛОВИЧ О.М.,

*доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ТРЕТЬОЇ ВІДЕНСЬКОЇ ШКОЛИ ПСИХОТЕРАПІЇ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

«У кожного часу свої неврози – і кожному часу потрібна своя психотерапія» [3]. Вказаний вислів В. Франкла – засновника Третьої віденської школи психотерапії, батька логотерапії та екзистенційного аналізу, як на нашу думку, набуває надзвичайної актуальності з огляду на існування кожної людини у сучасних українських реаліях. Метою доповіді є розкриття основних змістовних положень зазначеної актуальності.

В першу чергу, звернемо увагу на певну кореляцію щодо актуалізації логотерапії в Україні із виникненням Третьої віденської школи психотерапії. Зазначаючи, що біогенетичний закон Ернеста Геккеля (згідно з яким онтогенез у скороченій версії повторює філогенез) можна застосувати і до логотерапії, В. Франкл [4] підкреслює, що третя школа віденської психотерапії за походженням так чи інакше була пов'язаною зі школами Фрейда й Адлера.

Послідовні кроки вказаного зв'язку простежуються як на особистісному так і на соціокультурному рівнях. Як згадує В. Франкл [4], навчаючись в університеті, він листувався із Зигмундом Фрейдом, а коли зайнявся медициною, то познайомився з ним особисто. І вже у 1924 року З. Фрейд опублікував його статтю в своєму в журналі *International Journal of Psychoanalysis*. А вже через рік, у 1925-му році, іншу статтю В. Франкла опублікував Альфред Адлер у *International Journal of Individual Psychology*. А потім ще через два роки А. Адлер розриває із В. Франклом, так як той виявився надто неортодоксальним. Щодо соціокультурного контексту, то Перша віденська школа була заснована З. Фрейдом як певна реакція на епоху консервативної Австрійської імперії, в якій виганяли всі прояви чуттєвості, відкритості, насолоди життям із публічного життя. Наукова

діяльність А. Адлера, засновника Другої віденської школи, протікала в обстановці розвалу Австрійської імперії. Відповідно він дійшов висновку, що людина має свободу волі, якої достатньо для подолання своєї початкової неповноцінності та досягнення влади. А як в свою чергу зазначав В. Франкл, сьогодні ми, по суті, маємо справу вже з фрустрацією не сексуальних потреб, як за часів Фрейда, а із фрустрацією потреб екзистенціальних. Сьогоднішній пацієнт уже не стільки страждає від почуття неповноцінності, як за часів Адлера, скільки від глибинного відчуття втрати смислу, що поєднане з відчуттям порожнечі [3].

З цікавою відповідністю становлення логотерапії відбувається і в українському суспільстві. Подібно до того, як Перша віденська школа виростає на тлі консервативної епохи Австрійської імперії, настанови якої З. Фрейд позначав як придушення прагнення до задоволення і сексуальності; так і на протигагу консервативним поглядам Радянської імперії із відомим афоризмом «в СРСР сексу немає» найпершими серед психологічних принципів актуалізуються принципи фрейдівського психоаналізу. Не випадково, що і перші видання З. Фрейда починають друкуватися на пострадянському просторі ще наприкінці 80-х років ХХ століття, раніше, ніж праці В. Франкла. Певна відповідність спостерігається і в україномовних виданнях. Для порівняння, перше видання базової книги З. Фрейда «Вступ до психоаналізу» з'являється у перекладі з німецької Петра Тарашука у 1998 році [2]. А провідна робота В. Франкла «Людина в пошуках сенсу. Психолог у концтаборі» з'являється українською лише у 2016 році [1]. Подібно до того як Друга віденська школа виникає на тлі розпаду Австрійської імперії, так і після розпаду Радянської імперії нові українці також здебільшого опікувалися адлеровськими питаннями влади, що як наслідок спричинило соціальні революційні кризові явища. Відповідно, в сучасних реаліях на зміну фрейдівському і адлерівському підходам, що відповідали на питання задоволення і влади, виникають нові екзистенціальні питання, що потребують актуалізації логотерапії В. Франкла.

Ще одна кореляція, на яку слід звернути увагу стосується двох варіантів екзистенційної кризи. Про першу кризу, яка відбулася ще до трагічних подій голокосту, свідчить сам В. Франкл: «як бути з твердженням, що кожен засновник психотерапевтичної школи кладе в основу своєї системи власний невроз і описує у своїх книгах власний випадок? Зрозуміло, я не маю права міркувати в такому контексті про Фрейда й Адлера, але, що стосується логотерапії, я охоче визнаю, що в молодості пройшов через пекло відчаю через відчутну безглуздість життя, пройшов через повний і тотальний нігілізм, поки не виробив проти нього

імунітет. У підсумку я створив логотерапію» [4]. В. Франкл так пояснював причини, що породжують екзистенційний вакуум: на відміну від тварин інстинкти не диктують людині, що їй потрібно, і на відміну від людини вчорашнього дня традиції не диктують сьгоднішній людині, що їй належить. Не знаючи ні того, що їй потрібно, ні того, що вона має робити, людина, схоже, втратила чітке уявлення про те, чого ж вона хоче. У підсумку вона або хоче того самого, чого й інші (конформізм), або робить те, що інші вимагають від неї (тоталітаризм) [3]. Людина намагається заповнити цей вакуум через професійну надактивність та відцентрове дозвілля. Таким чином, люди «не мають часу» щоб подумати свої думки. Коли вони починають думати, приходить секретар, щоб підписати щось, або потрібно відповісти на телефонний дзвінок. У людей з'являється жага мати гроші, начебто це може бути метою само по собі, «час – гроші». І вони виявляють прагнення до швидкості. Відповідно швидша машина для них стає метою сама по собі. Це, як підкреслює В. Франкл, механізм захисту, спроба уникнути зіткнення з екзистенційним вакуумом. Що менше людина усвідомлює мету, то швидше вона намагається їхати. Втеча від себе дає змогу уникнути можливості виявити порожнечу в собі.

Проте вказані кризові явища проявлення екзистенційного вакууму, що набули актуалізації для наших співвітчизників у довоєнні часи вже відходять на другий план, а більшою мірою у жахливому сьгоднішній війни актуалізуються екзистенційні питання страждання і смерті. Керівництвом для відповіді на них цілком може слугувати логотерапевтичний доробок В. Франкла, який перевірив його на власному досвіді виживання в умовах концтабору посеред смерті та страждань.

Підсумовуючи зазначимо, що три віденські школи психотерапії знаходять віддзеркалення у розумінні В. Франклом людини розумної (*homo sapiens*), яка являє себе у трьох іпостасях. По-перше, відповідно до Першої віденської школи, розуміння людини як *homo amans* (людина, яка любить); по-друге, відповідно до Другої віденської школи, людина, як *homo faber* (людина, яка творить); і насамкінець, у Третій віденської школі, увага приділяється людині як *homo patiens* (людина, яка страждає). Саме в останній якості, на погляд В. Франкла, людина повніше і глибше розкриває сенс життя, оскільки страждання сприяють виявленню найкращих її душевних якостей. За В. Франклом: «жити означає страждати, вижити означає знайти сенс у стражданні. Якщо життя взагалі має сенс, має бути сенс у стражданні й смерті. Та жодна людина не може сказати іншій, у чому цей сенс полягає. Кожен повинен з'ясувати його для себе і взяти на себе відповідальність, передбачену цією відповіддю» [1]. У такий спосіб, положення двох перших віденських шкіл набувши актуалізацію в нашому

сучасному українському суспільстві підпорядковуються останній – Третій віденській школі Віктора Франкла. Отже, рухаємось разом із ним у пошуках смислу!

Список використаних джерел

1. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 160 с.
2. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Київ : Основи, 1998. 709 с.
3. Frankl V. Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn. München : Piper Verlag, 1985. 304 s.
4. Frankl V. The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy. World Publishing Company, 1969. 179 p.